

Karjalan sanavarojen julkaisu jatkuu

Karjalan kielen sanakirja. Toinen osa. Lexica Societatis Fenno-ugricae XVI, 2. Toimitus: PERTTI VIRTARANTA (päätoimitaja), HELMI VIRTARANTA (toimitussihteeri), RAIJA KOPONEN, MARJA LEHTINEN ja PIIRKKO POUTANEN. Helsinki 1974. 591 s.

Suuresta karjalan kielen sanakirjasta, jonka ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1968, on vuoden 1974 lopulla saatu julkisuuteen toinen osa, joka käsittää *k*:lla alkavat sanat.

Sanakirjan nyt ilmestyneeseen osaan sisältyy — kuten suomenkin *k*-alkuisiin sanoihin — melkoinen määrä kielen keskeistä vanhaa sanastoa, kuten *kanta*, *kieli*, *korva*, *kynsi*, *käsi*, *kerta*, *keski*, *kohta*, *kantoa*, *kattšuo*, *kuolla*, *kuulla*, suuri osa lukusanoja sekä mm. *ke-*, *ko-* ja *ku-*alkuiset pronominit ja samakantaiset partikkelit ja adjektiivit. Keskeisten sanojen ympärille syntyy runsasta fraseologiaa, ja merkitys jakaantuu aiheuttaen pohdittavaa sanakirjantekijöille. Suurifrekvenssisten sanojen äänneasu muuttuu painottomassa asemassa tai kiinteissä yhteyksissä usein epäsäännöllisesti,

kuten esim. *käsi*-alkuisissa yhdyssanoissa *käsiala* ~ *käsala* ~ *käzala* ~ *kätala* ~ *kätälä* ym., *käsiastie* ~ *kezastie* ~ *käzäste* ~ *käzästii* ym., samoin *kera* ~ *ker* ~ *ke* ~ *kela* ~ *kel* jne. Sanakirjassa on äännevariantteja yhdistelty runsaasti samoihin artikkeleihin havainnollisuuden eduksi ja tehty tarpeelliset viittaukset. Mainittu *kera* ja esim. *kerta* ja *keski* ovat olleet toimittajille ongelmallisia siinäkin suhteessa, että on pitänyt ratkaista, mitkä sijamuodot olisi katsottava itsenäisiksi, oman artikkelinsa ansaitseviksi sanoiksi, mitkä taas olisi parasta yhdistää samaan artikkeliin. Toimitus on valinnut selkeät ratkaisut.

Mainittujen pronominien ja muiden samakantaisten sanojen käsittely poikkeaa yleisestä myös siinä, että niillä ei ole itsenäistä merkitystä artikkelien jaottelun pohjaksi, vaan ryhmittelyn perusteena on pidettävä luseopillista käyttöä. Partikkelit *kun* ja *kuin* on yhdistetty, mikä varmaan on käytännöllistä. Samassa artikkelissa on myös (kuten Nykysuomen sanakirjassakin s.v. *kuin*) interrogatiivinen *kuin* 'kuinka'; siinä on säännöllisesti diftongi, muussa käytössä — eikä pelkästään painottomassa asemassa — vaihtelee asu *k* ~ *ku* ~ *kui(n)* ~ *kun*. Suomen äänneellisesti hämmentävä *ko(n)*-konjunktio näyttää karjalasta puuttuvan. On vain siihen ilmeisesti liittyvä *konsa*.

Toimitus ilmoittaa (s. 591) täydentäneensä alkuperäisiä artikkeleita etenkin Vienan ja Tverin osalta. Paikannimien luettelossa on uutena KiestinkiP, joka merkitsee Petsamossa puhuttua Kiestingin murretta. Olen laskenut I ja II osasta viideltä sattumanvaraisesti valitulta sivulta (I s. 132 ja 384—387, II s. 128—131 ja 280) esimerkkien muistuinmerkitsemispaikat. Tulos (ensin I ja sitten II osan esimerkkien määrät): Säämäjärvi 102 ja 87, Suojärvi 69 ja 62, Nekkula-Riipuskala 31 ja 44, Salmi 22 ja 11, Uhtua 21 ja 18, Rukajärvi 19 ja 16, Suistamo 15 ja 11, Tveri 14 ja 13, Vuokkiniemi 11 ja 11,

Vitele 6 ja 15, muut yhteensä 77 ja 72. Otos on tietenkin liian pieni täsmälliseen vertailuun, mutta voi antaa jonkinlaisen kuvan. Kielennäytepaikkakuntien keskinäinen paino näissä kahdessa osassa on pysynyt vielä suurin piirtein samana.

Teknisissä kysymyksissä toimituksen ote näyttää entisestään varmistuneen. Jotain sentään on jäänyt sellaistaikin, mitä voisi pitää kompastuksena. On selitetty *karkautuo* pelkästään *karata*¹-verbin avulla, vaikka esimerkit viittaavat vain suppeaan käyttöön, joka liittyy lähinnä *karata*¹-verbin 2. ryhmään; esim. *karkaittoa* onkin selitetty: → *karata*¹ 1. Substantiivin *kartta*¹ ainoana selityksenä on suomalainen vastine »karsta»; yhdestä esimerkistä sentään käy ilmi, että kyseessä on karstausväline eikä 'noki' tms. Ainoa selitys *kerta*-substantiivin 1. merkitysryhmässä on suomen »kerta»; kuitenkin tämä suomen sana sopii myös 2. ja 3. ryhmän vastineeksi. Samoin on »*kivi* s. 1. *kivi*», mutta sama sana sopii myös 2. ryhmään. Viljelystermi *kaski* on määritelty 'kaskeamista varten kaadetuksi metsäksi'; säämäjärveläisessä esimerkissä on kysymys jo viljelyksessä olevasta maasta. Suomen sanaksi kovin harvinaisella »kuore»-sanalla on selitetty *kuore* 'kerma'-sanaa. Olisikohan suojärveläinen kielenopas tahtonut aiheettomasti esiintyä haastattelijan edessä tietävänä selittäessään *karpivon* 16 nelikoksi ja munien mittana tusinaksi? Suomen murteissa sana on pääasiassa satakuntalais-hämäläinen ja merkitsee 10 kappaletta eli kolmannestynnyriä, itämurteiden vähät tiedot ovat yleensä merkityksenselityksiltään melko epämääräisiä. »Karpio kananmunia» on suomen murteissa lastenlorujen yms. kliseeaineistoa ja vailla täsmällistä merkitystä. Painovirheeksi kai on verbi *källissellättä* katsottava. Enimmäkseen pientä, tekeväälle voi aina jotakin sattua.

On syytä onnitella sanakirjan toimitusta tähänastisista saavutuksista ja toivottaa hyvää jatkoa.

Osmo Nikanne